

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Γιώργος Βασιλακόπουλος

«Μόνο ένα υποκείμενο που περιλαμβάνει όλα τα ατομικά υποκείμενα είναι ικανό να αγκαλιάσει την κοινωνία ως σύνολο»
Durkheim

Από εδώ και πέρα ο Γ. Β. θα μπει πλέον για τα καλά στο πλατωνικό σπύλαιο της κρίσης. Είναι η πιο χαρακτηριστική περίπτωση των λογοτεχνών του «μεσαίου χώρου», όπου η κρίση του λόγου που βιώνεται ως προσωπική κρίση, συγκλονίζει το υποκείμενο οδηγώντας την ποίησή μακριά, πολύ μακριά από την αφετηρία της που ήταν μια κοιλάδα με πολλούς εργάτες που σκάβανε τη γη με αισιοδοξία. «Τα ομοιώματα» αποτελούν ένα είδος θρήνου που εμπεριέχει θυμό. Είναι ο θρήνος που εκφράζεται ιδιωτικά, όχι δημόσια. Αλλά η έλλειψη δυνατότητας για δημόσιο θρήνο, είναι επικίνδυνη για το υποκείμενο, διότι χωρίς δημόσια παρουσία ο άνθρωπος υποχωρεί, μεταμορφώνεται σε κάτι άλλο. βγάζουν τις γλώσσες που είναι γάντια / και τις πετούν / στα πόδια μου / σε ικετεύω / μέσα από / μαύρους καθρέπες / παγίδευσαν / τους βολβούς των ματιών και τις ρυτίδες / έστρωσαν άσφαλο / στους στίχους μάδησαν τους κύκνους / στριφογυρίζω στα σεντόνια με παγώνουν / τα εσωτερικά / ρεύματα / κρεμώ το λαρύγγι μου στο ταβάνι / στέκομαι από κάτω / με τις ώρες / σφαλιρίζω το τηλέφωνο / τα βιβλία τα βάφτισα βεντάλιες / ακόμη και η μνήμη έγινε χέλι

Στο ποίημα αυτό, έχουμε ανάγλυφη την εικόνα του υποκειμένου στην αγωνία και την πτώση του από το ύψος του Εμείς, στον πάτο του Εγώ. Με μια επιτάχυνση σκηνών βασανισμού το σώμα κατακρουσγείται για να νοιώσει ότι μεταμορφώνεται σε χέλι.

Ο ποιητής από εδώ και πέρα, περνάει σε μια φάση όπου διεκτραγωδεί το υποκείμενο μέσα στην παράνοια. Αν δεν παρέμεινε εκεί και δεν βούλιαξε για πάντα, αυτό οφείλεται στον ποιητή που το διέσωσε και το έβγαλε στην αντίπερα όχθη. Σε ένα μακροσκελές ποίημα που πρέπει να δημιουργήθηκε μεταξύ 1992 – 94 με τον τίτλο «Το ποίημα κοιτά την πλάτη του», και το οποίο θα παραθέσουμε εδώ ολόκλη-

ρο διότι είναι παντελώς άγνωστο, και άκρως σημαντικό για την ποίηση της κρίσης, ο ποιητικός λόγος του Γ. Β. φτάνει στο παραμιλητό και το θρήνο. Το ποίημα δεν έχει αρχή ούτε τέλος. Ξεκινά απότομα και μετά από ένα κρεσέντο παραμιλητού, σταματά εξίσου απότομα με τη λέξη «πάντα». Το ποίημα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «εσωτερικό Νταντά», με την έννοια ότι ενώ στους ντανταϊστές η μανία τους κατά της αστικής τέχνης τους οδήγησε σε μια ελεγχόμενη απ' έξω νοητική και συνειδητή λειτουργία αντιτέχνης, σε μια συνειδητή διακωμώδηση του λόγου, εδώ πέρα έχουμε μια εσωτερική κατάρρευση, η οποία οδηγεί στην κατάρρευση του ίδιου του λόγου ως συμβατικό όργανο συνεννόησης με τον έξω κόσμο. Το ποίημα αυτό, έχει μια μακρινή συγγένεια με τις στιγμιαίες καταρρεύσεις της «ANNA ΜΠΛΟΥΜΕ» (Άννα Μπουμπούκι) του ζωγράφου και ποιητή Κούρτ Σβίτερς, και το οποίο γράφτηκε το 1919. Αλλά ενώ στον Σβίτερς οι καταρρεύσεις είναι ελεγχόμενες απ' έξω, γι αυτό και το ποίημα βρίσκει τις ισορροπίες του, «το ποίημα κοιτά την πλάτη του», δια-

περνάται από μια γενική κατάρρευση που έρχεται από μέσα και οδηγεί στο μηδέν.

Στον Μαρσέλ Ντισάν που και αυτός ήταν ντανταϊστής, ο μηδενισμός είναι νοητικός. Οι ντανταϊστές (όσοι δεν πέρασαν στον σουρεαλισμό) δεν πίστεψαν οι ίδιοι ποτέ στο λόγο, ήταν από γεννησιμιού φύσει αναρχικές, που η διάλυση που επέφερε ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος και τα χρόνια του μεσοπολέμου που ακολούθησαν, ενεργοποίησαν τον φυσικό αναρχισμό τους προς την άρνηση του λόγου και της τέχνης της αστικής κοινωνίας. Στον Καμύ υπάρχει μια βαθύτερη άρνηση του λόγου, καθόσον πιστεύει πως το μηδέν βρίσκεται μέσα στο ίδιο το πνεύμα που παίρνει τη μορφή του λόγου. Αντίθετα, ο Γ. Β. ξεκίνησε πιστεύοντας στο λόγο της αλληλεγγύης· αλλά στην πορεία, η πίστη αυτή άρχισε να δοκιμάζεται μέσα στις ίδιες τις γραμμές της συνάθροισης.

Η αλληλεγγύη όπως τη βιώσαμε κάποιον, ήταν ζητούμενο που στα πλαίσια της συνάθροισης χανόταν από τον ορίζοντα, στο βαθμό που τα μέσα δεν αντιστοιχούσαν στους στόχους. Αυτή η αντιφατικότητα που βίωνε το Εγώ δεν ήταν δυνατόν να εκφραστεί διαφορετικά στην τέχνη, παρά μόνο ως κρίση μέσα στη γλώσσα.

Ό,τι καταπίπτει από τον ιδεολογικό λόγο όταν αυτός διαλύεται, μπορεί να απορροφηθεί μέσα στην τέχνη ως ποιητική ομιλία. Αλλά πρόκειται για μια τέχνη που ερωτοτροπεί επικίνδυνα με τον παραλογισμό και το θάνατο. Το νταντά (Dada) ήθελε προγραμματικά να είναι καταστρεπτικό, γι αυτό οδηγήθηκε στην διακωμώδηση. Ο Γ. Β. δεν το ήθελε, πίστευε στο λόγο. Όμως από τη στιγμή που η πίστη υποσκάπτεται και καταρρέει, ο λόγος χάνει την όποια λογική διάταξη, λειτουργεί παραληρηματικά. Η γλώσσα χάνεται και κυριαρχεί η ομιλία.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Ο ποιητής από εδώ και πέρα, περνάει σε μια φάση όπου διεκτραγωδεί το υποκείμενο μέσα στην παράνοια. Αν δεν παρέμεινε εκεί και δεν βούλιαξε για πάντα, αυτό οφείλεται στον ποιητή που το διέσωσε και το έβγαλε στην αντίπερα όχθη.